

Poština plačana v gotovini.

VIGRED

DEKLIŠKI LIST

V oceno smo prejeli:

Mlekarska knjižnica, 1. in 2. zvezek. — »Dobičkanosnost mlekarstva« in »Posnemanje mleka in izdelovanje presnega masla« se imenujeta dve drobni knjižici, ki jih je napisal in založil Franc Krištof, mlekarški in živinorejski inštruktor v Ljubljani (Sv. Petra c. 60). Obe knjižici poljudno in prepričevalno govorita o mlekarstvu sploh, o mnogih in vsestranskih dobičkih, ki jih nudi pravilno urejeno mlekarstvo na kmečkem domu, navajata vse potrebno orodje in najvažnejše stroje, ki pridejo pri tem v poštev. — Knjižici sta posebno porabni za gospodinske tečaje. Izšli pa bodo tudi še nadaljnji zvezki. Tečajem jih lahko preskrbi Orliška zveza, v posamezni prodaji pa se dobijo pri pisatelju in založniku za malenkostno ceno.

Popolna mašna knjiga — je pravkar izšla pri Herder & Co in sicer pod naslovom »Das vollständige Römische Meßbuch« v latinskem in nemškem jeziku. Oblika je priročna, vsebina zelo pregledno razporejena. Izobraženim katolikinjam, našim učiteljicam bi lepo knjigo zelo priporočil. Ima trajno vrednost. R. L. T.

Boji in zmaga. Sloveča nemška pisateljica Magda Alberti (M. Scharlau) je že pred leti izdala knjigo svojih izpovedi »Kämpfe« — Boji — kjer je popisala mojstersko svojo pot iz protestantizma in dvomov v katoliško cerkev. Sedaj je po dolгих letih spisala in izdala še drugi del spominov — Zmaga — »Sieg«. Misli v tej knjigi bodo mnogim, ki imajo vsled današnjega časopisja ali nepopolne verske vzgoje religiozne težave — dober in zvest kažipot v viharjih notranjega življenja. Knjiga je izšla kot prva, tako tudi drugi zvezek pri Herder & Co. R. L. T.

Dr. Linus Bopp, Das Jugendalter und sein Sinn. Herder & Co. Dragocena knjiga za vzgojitelja mladine v naši dobi. Zlasti za učiteljice na meščarskih šolah, kjer otroci prično doraščati, bo knjiga naravnost neprecenljiva svetovalka. Pisatelj se je z izredno ljubeznijo uživel v stavljeno si nalogo in jo izborno rešil. Obširno poglavje je posebej posvečeno deklški duši. Knjiga je primerno darilo za Miklavža, za božič i. t. d. R. L. T.

Mehanično umetno vezenje zastorov, perila, monogramov, zastav, oblek, entlanja, vložkov in čipk, ažuriranje.

Matek in Mikeš, Ljubljana

poleg hotela »Štrukelj«

Predtiskanje in prebadanje vzorcev za ženska ročna dela. Brezkonkurenčna izvršitev in zelo cena dela.

Vsebina:

R. L. T.: Na grobu našega Evangelista	217	Dr. J. Ev. Krek: Pesem katoliških delavk	235
A. L.: Zahvaljen, Gospod Bog	218	Matko Krevh: Spokornica	235
Večerni razgovori pri gospej Eli	218		
I. Dolenc: Krekovo delo za naše ženstvo	220	Rožni dom	
Slavko Savinšek: Srce	223	F. G.: Jesensko pismo	237
Henriette Brey — A. Lebar: »Je pa davi slan'ca pala	227	Od srca do srca	238
Krekov angel	230	Vigrednica-gospodinja	238
A. L.: Krek med nami	230		
Slavko Savinšek: Iz življenja v življenje	232	Organizacija :	
		Izidi srenjskih prosvetnih in tehničnih tekem članic v letu 1927 (v %/o)	240

VIGRED

DEKLIŠKI LIST

LETO V / V LJUBLJANI, 1. OKTOBRA 1927 / ŠTEV. 10

R. L. T.:

Na grobu našega Evangelista.

(Večerne sence padajo na grob, na ciprese, na oba orjaka, ki sta okamenela bol slovenskega naroda. Pred grobom kleči dekle in njena molitev preide v himno slovenskih deklet.)

*Dvakrat petero let je minulo, odkar si
slovenske matere sin zatisnil trudne oči . . .
Slovenskih travnikov cvet, gora slovenskih ponos,
Ljubezen slovenskih sinov, nada slovenskih hčera —
Poslušal si naše zemlje utrip in njene boli ihtenje
In vstal si močan in silen in veren ter dvignil
si narod iz spon, ter novo pokazal mu pot
iz teme v luč, iz boli v radost, v zarje svobodne.
Ti čul si naših očetov tlačanov obupanih krik
ter naših mater solze si obrisal z ljubečo roko.
Ti, močni in silni in verni, Ti oče tlačanov
Ti, moli za nas in prosi pred Večnim, da pot,
ki ti si jo kazal, naša ostane, slovenska.
Da rastemo iz roda v rod in Kristusu služimo zvesto.
Da naša zemeljska pot, ki polna trpljenja in boli,
konča se pred tronom kraljevim Večne Ljubezni . . .*

Zahvaljen, Gospod Bog!

Zahvaljen, Gospod Bog za našega velikega moža, za našega Salomona!

Ki ni prosil sebi dolgega življenja, ne bogastva, ampak Te je prosil modrosti, da bi modro vodil svoje ljudstvo, slovensko.

Ki ni prosil zase posvetnih časti, ampak je prosil večne sreče za svoje ljudstvo.

In ti, Gospod Bog, si položil na njegovo glavo roko svoje Modrosti in si ga mazilil za voditelja Svojega slovenskega ljudstva.

In napolnjen je bil z modrostjo silno in veliko, da je spoznal dobro in slabo o svojem ljudstvu in je znal ločiti dobre duhove od zlih duhov v njem.

Tedaj je šel sloves njegovega imena med tuja ljudstva in so vprašali:

Kje ste dobili, Slovenci, moža tolike modrosti in znanja?

Odgovorila pa so zanj vsa njegova dela in vse, kar je prišlo iz njegovih rok:

Gospod Bog me je oblagodaryl z modrostjo in znanostjo, da služim ž njima svojemu ljudstvu v večjo čast Njegovo.

Ko je naš narod ležal v suženjskih verigah duha in onanjih sovražnikov, je vstal on, naš veliki Salomon, in je zaklical:

Vstani, rod moj, zakaj Gospod Bog te je poklical od vekomaj v vrsto narodov, ki bodo izpremenili obličje zemlje! Tvoja slava je v njih vrsti, tvoja sreča v objemu kronih bratov!

Ko je ta veliki načrt bodočnosti svojega naroda oznanil še velikašem zemlje, je še sredi dela izpregovoril svoj veliki testament:

O, vi vsi, ki ste seme izkrvavelega naroda mislite le eno: Kako boste, združeni, vse svoje moči, vse svoje zmožnosti, vso svojo ljubezen in vse svoje srce posvetili svoji združeni domovini!

In je — umrl.

Umrl? O, ni umrl! Živi.

Vsi čulimo moč in veličino njegovega duha, ki mu ni smrti, nad sabo, okoli nas in v nas.

Vodi nas kot nekdaj, uči nas kot nekdaj, živi z nami na vekomaj.

Zahvaljen, Gospod Bog za našega velikega Salomona!

Večerni razgovori pri gospej Eli.

(Navzoči so: gospa Ela, Leon Ansgar; pozneje Marjanica, Magda in še njena znanka Zlatka.)

ELA: Gospod doktor, danes sem pa res v zadregi. Ne vem namreč, kako bi začela. Predsinočnjim je prinesla Marjanica neko knjižico domov, ki zagovarja — kako bi se vendar izrazila, da bi bilo prav — nesramežljivost pri kopanju, telovadbi in to motivira s tem, naj bo telo zopet prosto.

LEON ANSGAR: Kaj mislite s tem nesramežljivost? Morda priporoča pisatelj knjižice tako zvane solnčne in zračne kopeli in rajanje brez vse obleke?

ELA: Vse to in še dalje gre — in kar je najbolj čudno, knjižica ima v naslovu, da jo je spisal katoliški duhovnik.

LEON ANSGAR: To me pa res zanima. Ali bi jo mogel videti?

ELA: Seveda. Danes sem vas že komaj čakala. Z Marjanico se že dva dni prerekava. Jaz pravim, da to ne more biti, ona, da so notri celo izreki svetnikov, ki te čudne nove nazore zagovarjajo. (Med tem da knjigo iz omare.)

LEON ANSGAR (si knjižico hitro ogleda, pregleda slike in nekaj izrekov svetnikov, ki jih res najde v knjigi): Kolikor morem hitro presoditi — to-le stvarco ni napisal katoliški duhovnik. Mogoče, da je nekoč bil. Ampak sedaj brez dvoma ni več.

MARJANICA (vstopivša zaeno z Zlatko): Že vidim, za kaj gre. Ali ni lepo pisano in tako svobodno? Saj ne rečem, da bi vse odobraval. Ampak marsikaj je dobrega.

LEON ANSGAR: Marjanica, počasi! Predvsem si daj dopovedati, da ni vse tiskano tudi že resnica, da ni vse novo tudi že dobro in da vsaka trditev tudi ni že s tem dokazana.

MARJANICA: Recimo?!

LEON ANSGAR: Recimo: pisatelj trdi v tej knjižici v drugem poglavju, da je sramežljivost umetno privzgojena. In to ni res.

MARJANICA: Pa še precej res bo. Saj že male otroke uče — tega ne in onega ne — in »ali te ni sram« — in tako dalje in otroci tega sami prav nič ne čutijo, šele na ta način jim pride do zavesti.

LEON ANSGAR: Gospodična, vi pozabljate, da je z grehom prešla na človeški rod tudi kazen. In to je kazen za greh, da se človek celo pri dovoljenih stvareh sramuje.¹ To ni privzgojeno, to je urojeno. Različno se pa seveda to pojavlja pri otrocih, drugače zopet pri odraslih. Vzgoja ta čut kvečjemu lahko nekako očisti in uredi, ali pa lahko tudi do gotove mere otopi, deloma tudi s prevelikimi in nezdravimi zahtevami spravi v nered.

ELA: Tako bi tudi jaz sodila.

MARJANICA: Ti, mama, potegneš vedno z doktorjem!

ELA: O ne — ampak tu res sama tako čutim. Sicer pa dvomim, da bi ti sama to mogla odobravati ali storiti, kar pisatelj te knjige priporoča in zahteva.

MARJANICA: Zakaj pa ne?

ELA: No, kopalno obleko boš vendar hotela imeti.

MAGDA in ZLATKA: To pač.

MARJANICA: To že. Ampak je še veliko drugih stvari.

ELA: No vidiš! Pisatelj, ki se izdaja za katoliškega duhovnika, pa to odsvetuje. Zahteva celo, naj solnce in zrak docela objameta človeka in da je nošnja kakršnekoli kopalne obleke odveč. Isto tako naj bi se otroci igrali med seboj.

MAGDA (zardi): No, to bi pa res ne bilo prav.

LEON ANSGAR: In kako bi pri tem tista nežnost, ki jo tako zelo ljubimo in spoštujemo pri doraščajočih otrocih, trpela. Ne glede na to, da je prav sramežljivost v nravnem življenju istega pomena — kakor veke in trepalnice za oko. Še preden je smet v očesu, ali še preden je neposredna nevarnost za nežno in občutljivo oko, se že veke zapro, da obvarujejo oko kakršnekoli nevarnosti.

MAGDA: Toda temu vendar nihče ne bo oporekal.

LEON ANSGAR: Pač. Prav tale knjižica hoče dokazati, da so vsa čuvstva: sramežljivosti, nežne pazljivosti, dostojnosti — le umetno priučena. In vendar vemo, da imajo celo divji narodi v tem oziru, četudi često zanemarjen, okrnjen, vendarle prirojen čut za sram. Obratno pa vemo iz zgodovine, da je s propadanjem naroda začela propadati tudi sramežljivost in dostojnost.

MARJANICA in ZLATKA (skoro hkrati): Toda: Zakaj je Bog dal lepoto telesa in veselje ugajanja, če je vse to tako nevarno, prepovedano, ogroženo?

LEON ANSGAR: Vaše vprašanje je nekoliko nerodno stavljeno. Ampak menim, da ste hoteli vprašati — čemu lepota človeškega telesa, če je pa ne smemo biti veseli.

MARJANICA: Da, tako nekako.

LEON ANSGAR: Lepote telesa, lepih linij, lepih oblik se lahko človek raduje tako pri samem sebi kakor pri drugih. Seveda se mora zavedati, da ta lepota ni od njega in ni samo vabilo, ni samo netivo strasti, temveč

¹ Primerjaj: S. Augustinus, De civitate Dei, XIV. 18.

dar božji. — Saj vemo, kako se je sv. Filip Neri zamaknil, ko je ob priliki nekega obeda pri odlični rimski družini ugledal poleg sebe prelepo mlado damo. Na vprašanje, kaj ga je tako prevzelo, je odgovoril: »Če je Bog umrljivo telo obdal s toliko lepoto, kako divno lep mora biti še le on sam, ki je Stvarnik.«

ELA: To tudi meni ugaja — namreč tako umevanje lepote telesa, človeka res nekako dviga, ga spominja, da ni telo prvo, ampak da je duh, ki daje in deli vrednote.

MAGDA: Ampak za zdravje je pa le boljše, da je telo izpostavljeno luči in zraku.

LEON ANSGAR: Vsekakor. Temu niti najmanj ne ugovarjam. Toda za to se že dovolj skrbi. Večja je nevarnost, da človek preveč skrbi za telo kot pa premalo. Poleg tega pozabljate, da narava sama skrbi za zdravje in da tudi zdravi. Vsako pretiravanje pa bodisi v tej ali oni smeri, škoduje.

ELA: Torej, Marjanica, tiste knjižice ne boš več brala. Saj te je vso zmešala.

MARJANICA: Priznam, da marsikaj zahteva, kar ni opravičeno, če človek pomisli nekoliko naprej. Strasti spe v nas in res jih ni potrebno še posebej buditi, tako sem brala ali čula pred kratkim.

LEON ANSGAR: Veseli me, da ste uvidevna. In če prilika nanese kaj več o tem vprašanju, ki je težko in zamotano. (Se razidejo.)

I. Dolenec:

Krekovo delo za naše ženstvo.

Profesor je razlagal dijakom na višji gimnaziji Prešerna. Brali so skupno pesmi, v katerih je Prešeren opeval v Juliji ideal tega, kar je lahko moškemu ženska in kar je tudi sam včasih pričakoval od Julije, in profesor je zaključil razlago nekako takole: »Če govorimo o tem, kdo naj postavi Prešernu spomenik, bi lahko rekli: poseben spomenik bi morale prav za prav Prešernu postaviti — ženske. Kajti noben Slovenec ni ne pred njim in ne za njim tako lepo pel o vrednosti ženske.«

Prav tako bi pa lahko postavile v Sloveniji ženske spomenik Kreku. Krek sicer ni mnogo pel o ženski, pač pa je o njej pisal in govoril, in sicer s takim umevanjem njenega položaja in s takim sočutjem, da bi kaj sličnega pač težko dobili v našem slovstvu. Ne vem, ali je kdo pri nas tako naglašal žensko dostojanstvo in dolžnost spoštovanja ženske kakor Krek.

O Kreku in ženski je pisal že l. 1919. pokojni Miha Moškerc v Slovenki (I, str. 10—13). Vse, kar je pisal Moškerc o Kreku, je spisano z vestno pravico ali pa zajeto tako iz srca, da je vredno, da bi se ponatisnilo. Morebiti se bo prej ali slej to tudi zgodilo. Danes samo opozarjamo na ta spis tiste — bržkone redke — Vigrednice, ki so srečne posestnice omenjenega lista. Eno ali drugo stvar iz Moškerčevega spisa bomo porabili tudi v našem sestavku.

Krek je ustanovil prvo slovensko žensko prosvetno (t. j. necerkveno) organizacijo, in sicer Katoliško društvo za delavke dne 16. decembra 1894. Kako potrebno je bilo društvo, kaže že dejstvo, da je v teku par dni pristopilo nad 500 članic. Pomena tega društva ne moremo lepše označiti nego z besedami, ki jih je govoril o njem Krek ob društveni desetletnici:

»Kaj je bolj zaničevanega nego tvorniška delavka? Že imenu samemu daje javnost primes slabosti, ki je za nič, primes zavrženosti in opravičene sužnosti. Ali je mogoče to razbiti? — Danes med nami pač ne more biti dvoma o tem... Zbrani smo prav zato, da polagamo izraze svojega globo-

kega spoštovanja do deklet-delavk, ki se že deseto leto zbirajo v najstarejšem slovenskem društvu te vrste v obrambo svoje časti, svoje ženske osebnosti. S hvaležnim spoštovanjem se spominjamo njihovega društva v imenu vseh revnih, zapuščenih bitij, ki so v njem in ob njem vzrasla iz svoje osamelosti; dobila so namreč v njem oporo svoji slabosti, v prijateljski ljubezni po duhu sorodnih tovarišic pa hrane svojemu srcu. Zahvaljamo ga v imenu tistih, katerim je nadomestilo dom, ki ga delavka tako silno pogreša. Slavimo ga kot prvo trdnjavo časti delavke, ženskega dostojanstva na slovenskih tleh.» (Citirano po Slovenki.)

Temu društvu je zložil Krek tudi nekako društveno himno: Pesem katoliških delavk. V njej govori Krek tako jasno ne samo o pomenu organizacije za delavko, ampak o pomenu ženske organizacije sploh, da objavljamo to pesem na drugem mestu.

V tem društvu je Krek nešteto krat predaval, zahajal k sejam, se razgovarjal z delavkami osebno o vseh društvenih stvareh, pa tudi o njihovih zasebnih skrbih, tako da so opravičeno v njem gledale svojega očeta. Kako požrtvovalen in obziren je bil Krek v svoji skrbi za to društvo, naj kaže tale primer. Če se razgovarjam o Kreku z osebami, ki so ga dobro poznale, rad zastavim tole vprašanje: »Kaj je bilo po vašem mnenju na Kreku največje, oziroma katera njegova lastnost je najbolj kazala velikega moža?« Na to vprašanje je odgovorila bivša delavka v tobačni tovarni Terezija Bučar, ena izmed prvih sotrudnic Krekovih v omenjenem društvu: »Največje se je meni zdelo na Kreku to, da je imel za delavca in za delavko vedno čas. Nikdar ni poznal kakih »uradnih ur«, ampak človek mu je bil dobrodošel, kadar je prišel k njemu. Nekoč je prišel v naše društvene prostore v prvih popoldanskih urah. Več nego uro se je potrpežljivo in živahno razgovarjal z menoj o vsem, kar se je tikalo društva. In šele, ko sva vse potrebno obravnala, je povedal, da še ni kosil, ampak da prihaja baš s kolodvora z dolgega potovanja, tako da se je moral tudi vso noč voziti.«

Med delavkami je žel Krek mnogo hvaležnosti. Pomagale so mu zlasti pri konzumnem društvu, ko je prišlo v težkoče; Krek je dobil baš iz vrst delavk nekaj prodajalk, poštenih kakor zlata vaga, vestnih in marljivih, za prospeh zadruge navdušenih, ki jim gre v prvi vrsti hvala, da je konzumno društvo srečno prebrodilo preko raznih težav.

V okviru Kat. društva za delavke so se pričeli kmalu vršiti šivalni in kuhinjski tečaji za dekleta. Tudi v odboru SKSZ, predhodnice sedanje Prosvetne zveze, so bile vedno zastopane ženske. Kjer je mogel, je gojil med ženskami zavest popolne enakopravnosti z moškimi in posebno srečen je bil, ko so začele ženske same govoriti na shodih in zahtevati popolno enakopravnost z moškimi. (Slovenka str. 12 in 13.)

Povsem napačno bi pa bilo, če bi kdo iz dosedaj povedanega hotel sklepati, da se je Krek brigal samo za žensko v tovarni. Začel je z organizacijo delavk pač radi tega, ker je služboval v Ljubljani in se je prav tako držal načela, da naj človek predvsem dela za tiste ljudi, med katerimi živi, kakor vodilne misli, da je treba vedno najprej skrbeti za tiste, ki so pomoči najbolj potrebni. A prav tako je imel oči odprte za položaj kmečke žene. Takole je govoril o njej na mladeniškem tečaju v Škofji Loki dne 27. julija 1908: »Kmečka gospodinja je dandanes velika reva. Naj bi se v naših organizacijah vzgajale pridne, dobre kmečke žene! Kdor pozna razmere, kdor jih je študiral, mi bo potrdil, da so večkrat večje žrtve matere v naših hribovskih krajih, kot so žrtve samostanske device, ki so z vsem preskrbljene...«

S sočutjem pa je gledal Krek tudi na ženske, ki so sicer navadno vsaj na zunaj v dosti ugodnejšem položaju nego kmetice in delavke: na učiteljice

in uradnice. Na pravkar omenjenem tečaju je rekel tole, potem ko je govoril o kmečki in delavski ženi: »Prav tako je z ženo samico, z učiteljico, s poštarico itd. na deželi. Čuti se osamljena revica, nima pokoja, nobenega zadovoljstva, življenje ji mine mehansko. Saj tudi ni čudno v razmerah, ki v njih živi. Dragi! Ne mečimo kamenja na katero od njih, če kaj slabega slišimo, kajti — to pravim — čudno bi včasih bilo, če bi se kaj ne zgodilo.« Sredstvo pa, ki ga je priporočal Krek učiteljici na deželi, da bo dosegla notranjo srečo, je tole: »In jaz morem našim učiteljicam le to svetovati, naj se oklenejo trdno naših deklških organizacij po deželi, potem gotovo ne bodo osamljene ubožice, potem bodo zrastle z ljudstvom, mu na srce prirastle in mu neizmerno lahko koristile.«

V istem govoru je naglašal Krek potrebo, da dobi tudi ženska pravico, biti varuhinja mladoletnih; govoril je o veliki inteligenci, ki jo kažejo dostikrat baš ženske pri uprizarjanju iger po podeželskih odrih. Opozarjal je na potrebo gospodarske izobrazbe za ženo in rekel: »Narod, ki ima gospodarsko izobražene žene, nikoli ne bo propadel!«

Mladeniče je učil pravega kavalirskega razmerja do ženske. Takole je učil Orle 27. julija 1908 v Škofji Loki, enako tudi večkrat akademike na Sv. Joštu in drugod: »Ljubezen ni za »špas«. Kadar si rekel dekletu: »Deklica, ti si moja,« potem je tvoja za vse življenje.« »Predpogoj temu,« je učil v Škofji Loki, »pa je spoštovanje do ženskega spola. To zahteva od tebe že misel nanjo, ki je dala zate toliko svoje krvi.¹ Lepa je Selška dolina tu, nedaleč od nas, lepi griči, toda zame je najlepši griček Sv. Miklavža, pod katerim počiva moja mati. Ženska je trpinka in pred njo mora vsak izmed nas v spoštovanju kloniti glavo. Ni to nevarno, da se v romanah piše o ljubezni, da se gorko opeva v pesmih, ne — to je nevarno in pogubno, da se o njej piše brez resnobe. Naša sedanja literatura je poniževanje ženskega spola! Naj naša mladinska organizacija skrbi za to, da se ohrani v njenih članih spoštovanje do ženske!« — Ob drugi priliki je rekel, da mu ugaja Sienkiewicz, ker nikdar ne ponižuje ženske v svojih spisih.

S tem bi bil povedal v glavnem vse, kar morem danes povedati o Krekovem delu za slovensko ženstvo. Mislim, da ni bila pretirana trditev, da bi zaslužil Krek spomenik, ki bi ga mu postavila slovenska žena. Naj se ne smatra za vsiljivost, če na tem mestu sprožim misel, kako naj tudi ženstvo skrbi za to, da bo dobil Krek primeren spomenik: pripomore naj k temu, da bo mogoče izdati Krekove izbrane spise, s čimer se tako rekoč obnovi eden izmed mnogih vidnih spomenikov, ki si jih je bil Krek sam postavil med nami. S kakimi težavami se bori izdajanje Krekovih izbranih spisov, naj pokaže ta primer, da se je v štirih letih prodalo I. zvezka samo dobrih tisoč izvodov, tako da še danes niso pokriti niti stroški za tiskarno. Kako naj Vigrednice pomagajo pri izdaji Krekovih izbranih spisov, to naj pa bere vsaka v Koledarju Mohorjeve družbe za l. 1927. na str. 219! Saj je menda ni hiše, kjer bi poleg Vigredi ne imeli tudi Mohorjevih knjig.

¹ »Slovenec« z dne 31. julija 1908, ki prinaša večkrat citirani govor Krekov po vsebini, tega stavka nima. Pisec teh vrstic si je takrat tudi napisal ta Krekov govor po lastnih zapiskih in se spominja na to ali ono stvar, ki jo je poročevalec moral izpustiti, ker pač ni nameraval govora dobesedno objaviti. Op. p.

♦
Darujte za Vigredin
tiskovni sklad!
♦

Srce.

Manom dr. Janeza Evangelista Kreka.

(V sredi odra proti ozadju Krekov grob.¹ Mesto kamenitih velikanov dva živa moška.² Grob je brez okraskov, samo na sredi na tleh leži venec. Ozadje in kulise gozdne. Razsvetljava: svetla noč.)

ZBOR DUHOV (nevidnih poje štiri-, ali vsaj triglasno psalm »Miserere« spočetka precej glasno, potem pa vedno tišje vse dotlej, dokler ne vstopi angel).

DESNI VELIKAN³ (se vzdrami med petjem, si mane oči in prične napeto poslušati. Ko petje postaja tišje, se vzpne povsem in govori ko sam sebi):
Kako so bile strašne sanje!
Ko bil bi zli duh dahnil vanje
gorja, strahote in nesreče!
In zdaj to petje! Ko da vleče
se smrt po svetu kar navzkriž!
(se obrne k sosеду)
Hej, drug moj, ali spiš?
Te petje žalostno ne drami?
Srce v grozoti trepeti mi!

LEVI VELIKAN (dvigne na klic glavo):
Si spal, moj brat? Jaz od večera
naprej že bdim in poln nemira
neznanega v noč prisluškujem
in hip za hipom pričakujem,
kaj vem, zakaj, kako, nečesa.
Kaj deš, morda nocoj nebesa
odpro se, milost se razlije
v domove, v polja domačije?

DESNI VELIKAN: Ne umem te. Čemu nocoj?
Odkod moj sen, nemir je tvoj?

LEVI VELIKAN: Si zabil, drug? Nocoj pred leti
desetimi v objem je sveti
v nebo odšla Evangelista
velika duša, svetla, čista,
v Srce se Božje potopila,
da v Njem se trudna bi spočila.

DESNI VELIKAN: O, res! Preveč sem trdno spal
in zabil sem. Zato poslal
mi Bog je sanje v opomin,
da vzdrami me gorja spomin!

¹ Glej shiko v »Ilustriranem Slovencu« štev. 46 z dne 8. novembra 1925.

² Pazite, da bosta oba moška v enakih pozah ko onadva na sliki! Oba krepka! Mesto kož okrog ledij lahko drugo blago! Povrh še lahko triko!

³ Raz oder gledano!

LEVI VELIKAN: Kako nocoj je čudna noč!
Slovenska zemlja tiho spi,
a vendar v spanju vsa drhti
in stiska v dih trepetajoč
si čudeža pričakovanje.

DESNI VELIKAN: V polnočno uro njene sanje
hite. Raz zvezdnato nebo
nemirna noč se v nje razsiplje,
v prelivajoče se zlato
Slovenije srce utriplje.

LEVI VELIKAN: Največjega spominja sina
se v sanjah svojih domovina.

DESNI VELIKAN: A v sanjah mojih najin rod
pozabil Krekovo je pot,
poslušal sladko šepetanje
izdajic je, prilizovanje
za čisto, zlato vzel resnico.
V vezeh ga rožnih odpeljali
so v sužnost trdo, ga vkovali
so v jarem težki, prvikrat
udaril ga je rodni brat!

LEVI VELIKAN: Gorje, gorje, to ni mogoče!
Preveč je ljubil ga, prevroče
mu on ljubezni svoje vlil je,
da kar čez noč strupeno ivje
umorilo bi zeleno brstje!
Preveč njegovih bilo vrst je!

DESNI VELIKAN: O Bog ne daj! ... Čuj, ura bije
dvanajst!
(Ura udarja nekje polnoči.)

LEVI VELIKAN (pri zadnjem udarcu): O, brat, svetloba sije,
glej čudežna z neba in niža
se zemlji, k nama sèm se bliža!

ANGEL (tiho stopi izza kulis in se bliža grobu):
Pozdravljena, Silna, v imenu Gospodovem!

VELIKANA (nemo sklonita glavi in strmita v angela).

ANGEL (stopi na grob, se postavi ob vzglavje v dvorano obrnjen in
razpne obe roki na grob):
O, blagoslovljen za Tvojo veliko ljubezen!
Ti si dejal jim: Ko bron sem brneč ali zvonec zvoneč,
če govorim vam kot angel, kot človek, ljubezni pa nimam.
In če preroštvo, vso vednost, skrivnosti, vso vero imam,
tako, da gorè bi prestavljal, ljubezni pa nimam, nič nisem.
In če ubogim imetje razdam in svoje telo, tako da bi gorel,
ljubezni pa nimam, mi nič ne koristi ...

Preroštvo prešlo bo, jeziki umóknili, vednost prešla,
 ljubezen nikoli ne mine!
 Tako si dejal jim in vse jim razdal.
 Ljubezni pa bilo preveč je in nisi je mogel razdati.
 Telo je umrlo, kosti so sprhnele, srce je ostalo.
 In živo gori Ti zdaj v grobu, ljubezen razliva
 med narod Tvoj, vsak hip pred Bogom za milosti nove mu prosi.
 In Bog blagoslovil je Tvojo ljubezen in narodu čudež je dal:
 Naj, dokler bo narod Tvoj živel, srce Ti v grobu živi,
 naj leto za letom srce Ti za narod v ljubezni gori,
na smrtni Tvoj dan mu iz groba za uro naj plamen žari!
 (Poklekne na grob, se skloni in ga poljubi v sredo venca. Izmed
 rož zagori rdeča luč.¹ Angel se dvigne, vnovič roki razprostre
 nad grob):
 O, blagoslovljen za Tvojo veliko ljubezen!
 (Nato stopi mimo velikanov, ki strmita v rdečo luč in pozdravi):
 Pozdravljena, Silna, v imenu Gospodovem!
 (ter naglo in tiho odide.)

DESNI VELIKAN: O, brat, moj brat, glej, čudež, glej!

LEVI VELIKAN: Li sanjam, brat, je res, povej?
 (Za kulisami se zaslišijo nagle stopinje.)

DESNI VELIKAN: Poslušaj, brat, stopinje čujem!

LEVI VELIKAN: Le v kamen spet, naj spet mirujem!
 (Oba se sključita v prvotno pozó.)

NAROD² (se urno in hitro zbere od vseh strani. Boječe se zbira pred
 grobom in pokleka k molitvi. Čuje se šepetanje med njim:
 »Čudež, čudež, molimo!«)

KREKOV GLAS: Gospoda duh moj zdaj veliča,
 ker je povzdignil me iz niča,
 razlil nad mè največjo milost,
 mi blagoslova dal obilost!

NAROD: Pozdravljen, oče!

KREKOV GLAS: Za prvi dar Ga zahvaljujem,
 za narod svoj poveljučujem,
 ki drugega je mesto mene
 dobil, da pravdo mu dožene.
 Mu Štajerska ga je rodila,
 Korčška mu ime darila,
 ga Kranjska z vencem okrasila,
 Primorska ga blagoslovila!
 O narod moj, kako sirota
 bi bil, ko vsa so tvoja pota
 v srce njegovo razpeljana,
 z ljubeznijo oskrbovana?

¹ Pazite, da se svetiljka ne vidi! Luč naj bo močna!

² Moški, ženske, mladi, stari, tudi otroci. Vsi delovni stanovi v delovnih oblekah,
 morda nekateri z orodjem!

NAROD: Zahvaljen, oče!

KREKOV GLAS: Za drugi dar Ga zahvaljujem,
za narod moj poveljučujem:
Da vam ko v noči tej presveti
ljubezen moja vedno sveti!

Srce je moje luč goreča:
razliva v srca hrepeneča
svetlobe, upanja in vere,
sladi bolesti vsakotere.

Srce je moje voda živa:
od vzhoda se v zahod preлива,
od severa hiti do juga,
okleplje v én krog brata, druga!

NAROD: Zahvaljen, oče!

KREKOV GLAS: O narod moj, pokonci glave!
Brž hiti v zarje nove slave!
Razlila se je milost nate,
gori srce, glej, moje zate!

NAROD: Pozdravljen, oče!
(Križa se, vstaja in se razide tiho na vse strani.)

DESNI VELIKAN (dvigne glavo):
Si videl, drug, kako gorele
so narodu oči, kako cvetele
v obrazih so mu nove nade?

LEVI VELIKAN: O, vem, nikoli ne propade
naš rod, ker na srce očeta
njegova srca so prižeta!

ANGEL (tiho od strani ko prej):
Minila je ura, ki Bog jo določil.
Naj hitro s poljubom ugasnem žarenje na grobu!

SIROTA (v črni obleki, stopi oprezno izza kulis proti grobu, v roki
nosi šopek rdečih nageljev. Angel obstane ob grobu, velikana
se sklonita v prvotno pozo):
Prav tiho sem prišla
prek južnih, severnih meja.
Prečudna je svetloba v nas planila,
v solze, v boleš nam posvetila.
Tako srce očetovo samo gori,
tako ljubav očetova samo žari!
(Poklekne pred grob.)
O oče naš, v ljubezni silni svoji
ne zabi, da smo tudi mi otroci Tvoji!
Glej, oče, mi za mejami umiramo,
s poslednjo silo smrti se upiramo.

Že je med námi strašna, mrzla smrt,
 že naš pogum, poslednji up je strt.
 Glej, oče, svoje solze smo pekoče,
 krvi smo srčne zadnje kaplje vroče
 v zemljo zaslužnjeno stočili,
 iz njih to cvetje rdeče si vzgojili,
 da bo v spomin za naš pokop,
 da bo goreča prošnja na Tvoj grob:
 O, oče naš, v ljubezni silni svoji
 ne zabi, da smo tudi mi otroci Tvoji!
 (Vstane, položi šopek k vencu na grob. Velikana se vzpneta
 v grozečo pozo, eden v sever, drugi v jug. Sirota poklekne
 na grob in sklene v molitvi roke. Angel ob strani razprostre
 roki nad njo. Zastor pada počasi.)

Henriette Brey — A. Lebar:

„Je pa davi slan'ca pala . . .“

(Narodna pesem.)

(Nadaljevanje.)

Tisočletja na stečaj odprte
 ceste, štiri ceste v svet gredo.
 Pihnem v zrak kosmič. Za njim pa,
 kamor ga zanese, me koraki poneso.

(Weber-Savinšek.)

13.

Sivo in mračno se je zbuvalo mokro in mrzlo februarско jutro. Raz golo
 drevje so neprestano kapljale deževne kaplje. Redki pešci, ki so hodili
 po tem delu mesta, so stopali urnih korakov, z visoko privihanimi ovrat-
 niki zimskih in dežnih plaščev.

Pravkar bije ura osem na stari farni cerkvi. V tem hipu se odpro velika,
 temna vrata velikega, golega, mračnega poslopja z močnim omrežjem na
 oknih, ter spuste moškega na cesto, nakar se z ropotom zopet zapro.

Par negotovih korakov je napravil mladi mož preko ceste, kakor da se
 mora šele navaditi na hojo. Potem je krepko spotegnil roke, ki mu pa v hipu
 omahnejo, ter se je naslonil ob bližnji kandelaber.

Mrzli zrak tu zunaj mu jemlje sapo; v glavi se mu vrti. Predolgo so
 bila pljuča navajena zatohlega zraka v jetnišnici; kvečjemu po vlažnem dvo-
 rišču so se sprehajali.

Bled in suh je mladi mož, z visokimi rameni, z vpadlimi prsi; večkrat
 ga posili kašelj; ustne so posinile, oči vdrte in v njih pa še vedno — tajinstven
 ogenj.

Takega so naredila leta v kaznilnici — Lovrenca Kneza! Tu stoji zdaj in
 gleda kvišku k omreženim oknom. Pekel je izbljuval eno svojih žrtev. Ali
 jo bo zahteval nazaj?

O, pravi pekел je bil to! Z izvržkom človeštva je moral živeti toliko let!
 Česar ga ni naučil Pilarjev Ivan in njegovi sovrstniki v vzgojevališču in prisilni
 delavnici, tega se je naučil v teh letih na vsakdanjih izprehodih od sojetnikov.

Oči so se zagledale v vrsto omreženih okenc tam zgoraj; tretje ali četrto
 okence je bilo ono njegove celice, kajti skozenj je videl vrh onega-le drevesa,
 ki je bil spomladi snežnobel čudež, poleti kos zelenja, v jeseni rumeno in
 žolto zlato, pozimi krivenčasto vejevje.

Kolikokrat je stal ob okencu in uro za uro gledal košček nebesne sinjine in na kos drevesa pod njo! Kolikokrat je opazoval, kako so se popki pripravljali, da vzbrste, kako so mali lističi pili solnčno toploto in luč, kako so vzcevale nežne bele zvezdice, kako je večkrat pala nanje slana in jih pomorila... O, tedaj ni mogel več gledati! — —

In zelena krasota se je razvijala dalje, da se je razrastla v košato in bohotno zelenje, dokler ni pocestni prah pal nanje in je umazal, in vse dotlej, da ni na predvečer svoje smrti zarumenelo v svoji zadnji lepoti in potem v silnem pišu jesenskega vetra padlo na tla, v pocestno blato, kjer so ga pohodili.

Pohodili? Ali pa, da ga je še nekaj časa podil veter okrog — kakor duše brez doma...

Čudno, kakšne misli mu je vzbujalo to drevo. Navadno težke in žalostne, da mu je bilo hudo pri srcu. Najbolj čudno pa je bilo to, da je pri tem vselej moral misliti na čevljarja, Jamarjevega Toneta! In na zasuti in udrti ter s travo in plevelom zarastli materin grob in na globoke razpoke na njem, ki so šle globoko notri — do materinega srca...

To drevo je bilo edino veselje v njegovem jetniškem življenju. In le na vzbrstenju in odpadanju listja je vedel, da je zopet minilo eno leto.

Koliko let? Ne ve dobro; je pa tudi vseeno. A čas je potekel, kajti danes so ga odpustili.

Dali so mu knjižico in njegove papirje ter usnat mošnjiček z manjšo vsoto denarja. Ravnatelj ga je poklical v svojo pisarno, ga je imenoval Lovrenc Knez, dočim je bil doslej vsa leta le »številka 116« — mrtva številka brez življenja, brez duše.

Lepo je govoril ravnatelj z odhajajočim; lepe spodbudne besede, dobrohoten opomin, naj postane »vreden član človeške družbe«, naj se dobro drži, da mu ne bo treba priti več nazaj tu sem...

In zdaj stoji Lovrenc Knez na cesti v mrzlem februarjem jutru. Sam, čisto sam; vržen v sovražno življenje, kjer na vsem velikem in širokem svetu nima doma in ga ne pričakuje nihče, nihče... Sam, tuj, zagrenjen...

Kaj naj začne? Zdaj sredi zime? Kje naj dobi delo? — In če bi bilo tudi delo, kdo bi sprejel v delo hudodelca, ki prihaja pravkar iz ječe?

Vreden član človeške družbe naj postane; tako mu je rekel káznilniški ravnatelj. Lovrenc se je zasmejal. Da, dobro negovani in obvarovani, vedno siti in spoštovani, nikoli preizkušeni in krepotni, ki sede v gorkih sobah in pri pogrnenih mizah, ti lahko tako govore! Kaj vedo ti o bedi brezdomovincev in izvržencev!

Korak se zasliši, sablja rožlja po kamenitem tlaku. »Kaj pa gledate tu gor?« zareži glas za hrbtom, vase, v svojo preteklost in prihodnost zamišljenega Lovrenca. »Gotovo hočete kakemu svojemu sovrstniku pomagati, da uide, he? Stran! Tu nima nihče postajati!«

Molče je stisnil Lovrenc glavo med ramena in se je okrenil, da odide.

Ledenomrzlo mu je zapihal veter skozi obleko. Megla se je zgostila v droben dež. Zazeblo ga je in potegnil je obnošen suknjič tesneje preko ramen.

Kam naj se obrne? Če na sever ali na jug, na vzhod ali zahod, zanj vodijo vsa pota v bedo, v pogubo...

Krenil je proti mostu, a že po nekaterih korakih se je obrnil nazaj proti notranjosti mesta, nehote išoč bližino ljudi, ki se jih tako boji.

Saj so njegovi smrtni sovražniki! Vsi, vsi!

Vsi? — Ne... eden je imel Kristusove oči — o, vse drugačne, kakor kurat v vzgojevališču — pogled, ki je prodril debelo plast trnja in druge navlake in prav v zadnjih kotičkih znal poiskati zadnje ostanke človečanstva v ubogem hudodelcu.

To je bil kaznilniški župnik Dvornik. Iz sovražnosti in roganja je slišal ta klic uboge, zapuščene, v osamelosti zmrzujoče duše in se ni dal odvrniti ne od zasramovanja, ne od upornosti. Bojeval se je za vsako posamezno dušo, skušal jo je s svojo nadčloveško dobroto otajati iz ledene zákrknjenosti. Morebiti pa, da zamorgane klice zopet vzbrste? Morebiti pa, da navidezno mrtva vera v Boga zopet oživi? ...

Mnogo potrpljenja je imel, stari sivolasi mož, z zakrknjenim Lovrencem. Veroval je na vsemogočno ljubezen, ki premosti brezna in iz razbojnikov dela svetnike. In čeprav mu je bil spočetka zasmeh v plačilo in pozneje brezbržnost v zahvalo — nekaj je vendar tudi v tej zapuščeni duši ostalo, kakor drobno semence, ki morebiti, če ga usmiljenje in dobrota negujeta, vzkali in se vkorenini. Morebiti?

Milejši in mehkejši izraz se je pojavil Lovrencu na licu, ko je mislil na blage besede, ki jih je dobri starček govoril. O nekom je govoril, ki je tudi hodil po cestah in ni imel, kamor bi glavo položil. — O prijatelju grešnikov in cestninarjev je pripovedoval, o dobrotniku bednih, gobavih, zavrženih, ki podpre spotikajočega in svoje dobrotne roke čezenj razprostre ...

V bližnji cerkvi je zazvonilo. Ali naj gre v cerkev? Tja, kjer naj ta stanuje, o katerem je pravil stari župnik? Ali naj ... Ne, ne, to ni zanj. Med pobožne ljudi se ne bo mešal, on, izvržek človeštva, od vsega početka zaznamovani.

In vendar; zebe ga. Dež se siplje gosteje; mrzle kaplje mu tolčejo v obraz. Tam pri stebrih ob cerkvenem vhodu bo vsaj pod streho.

Stopil je torej navzgor po stopnicah in se je stisnil med stebre vrh stopnjišča. V cerkev si ni upal.

Mnogo ljudi je hodilo mimo; nekateri ga niso niti opazili, drugi so ga prav radovedno gledali, drugi nezaupno in sovražno. Kaj neki hoče ta čudni človek, ki stoji nepremično tam v polmraku?

Gospa je odhajala pravkar iz cerkve; za njo sluga. Ko je stopala mimo Lovrenca je tesneje potegnila plašč k sebi, da bi ne oplazil beračev, ki so tam stali. Pri tem ji je padla srebrna torbica na tla. Nehote se je sklonil Lovrenc, da jo pobere, saj se je v zavodu učil tudi lepega vedenja. Toda sluga mu jo je iztrgal iz rok in ga je sirovo nahrulil: »Tu za žepne tatove ni pravi kraj. Spravi se, če ne, pokličem stražnika!«

Divja kletev je ušla zasramovanemu iz ust. Za trenutek je bilo videti, da se vrže na zasramovalca. Potem je šlo kakor sunek skozenj. Grenko se je zasmejal in skočil navzdol po stopnicah.

Tekel je po poti nazaj, odkoder je prišel in je stal zopet pred kaznilnico. Najrajši bi bil s pestmi udaril po vratih in zaprosil: »Odprite mi! Pustite me zopet nazaj! Med poštenimi ljudmi ne morem živeti. V družbi sebi enakih se bolje počutim!«

Pa to je neumnost! Saj mora ven v življenje! Mora se pretolči, kakor že; zato je najbolje, da stisne zobe ...

Toda kaj naj začne? Kje naj dobi delo?

S težkimi koraki je odšel ven iz mesta, v dež in blato. Tropa vran se je z glasnim krakanjem zapodila v zrak. Med dež so se mešale debele snežinke, ki so se na mokrih tleh takoj raztopile.

Spomin se je pojavil — beseda, verz. Pomislil je in zbral kosce v celoto. V zavodu je nekoč našel na vrtu knjigo — eden izmed učiteljev jo je popustil — »Nietzsche« je stalo na njej. Listal je po njej. Nerazumljiva roba! Na verze se spomni:

Vrane kriče
v divjem poletu se k mestu pode.
Kmalu bo zima —
gorje mu, ki doma nima!

(Savinšek.)

Ki doma nima! ... Prikimal je: »Kakor list, ki ga je veter odnesel« ... V hipu je obstal. Kako je mogel vendar to pozabiti?! Kaznilnični župnik mu je vendar obljubil, da mu preskrbi službo. Pri tovarnarju tam v oddaljenem mestu. Že večkrat je človekoljubni in socialno čuteči tovarnar na priporočilo kaznilničnega župnika sprejel marsikaterega delavca, ki je dosedel svojo kazen. Tudi za Lovrenca Kneza je poprašal in prejel zagotovilo, da ga za poskušnjo sprejme.

Velja torej poskusiti! Saj je vseeno, kam gre najprej. Da pride le pod streho; zima bo še dolga. Na pot!

(Dalje prihodnjič.)

Krekov angel.¹

Lepi so angeli na naših podobah. Zdravi otročiči polnih lic, vedrih, svetlih oči, ki se iz njih smeja zaupna dobrosrčnost brez sumnje, brez zla. Debele, okrogle nožice jim kukajo izpod kratkih krilec; vse je oblo, polno zdravja in mladih razvojnih sil. V perotih, ki jim rastejo iz ramen, se bere da so jim preozka tla. ki se po njih plazimo človeški otroci; v jasne sojne višave meri njihova pot; domov prhutajo. Stoječi mirno na trdnem podstavku niso pravi. Najlepši so, ko se vzpenjajo nad zemljo zmešani z oblaki, nepokojni, v neprestanem gibanju med nebom in zemljo.

Všeč so mi te deško ljubeznive podobe, nemirni seli večno mirnega božanstva. Da, ni ga lepšega izraza za božjo selsko službo. A ko uprem svoje oči vanje in iščem, kje bi našel v teh podobah izraz za angela, ki je zvezan z menoj, ki je moj, ga ne najdem. V moji duši živi samo en izraz za mojega angela. Lice nagubano, razorano čelo; dboje živih, črnih oči, s srebrom pretkani lasje — tak je obraz mojega angela. Iz oči mi sije ljubezen, močnejša kot smrt; iz srebrnega venca na glavi mi govori skrb, živa in čista; iz brazd na čelu in gub na licu pa berem dolgo in težko povest o delu in trudu in žrtvah... Vsaka brazdica, vsaka gubica je liki granitni spomenik srčnih bojov in zmag, nêma priča o srcu, ki je izkrvavelo v požrtvovalni angel-ski službi.

In duša moja mi priigra k njemu mladega dečka, ki gleda sanjavo uprtih oči v daljino, kjer išče mejã svoji bodočnosti. Brezskrben odhaja z doma; tresoča se roka mu pa prekriža jasno čelo... Tak je moj angel!

A. L.:

Krek med nami.

Proso smo plele na njivi, ki meji na dve fari.

»Krek.«

»Krek?«

Vse smo dvignile glave, da ga vidimo. Saj se je toliko govorilo o njem tisto leto v naših krajih. (Bil je prvič na počitnicah pri svojem sošolcu, župniku S., kamor je potem redno zahajal za mesece, tedne, ali tudi samo za en dan ali eno noč.)

»To so pa naša dekleta! Bog vas živi! Pridne ste, če ste vse to-le danes oplele!« In se je ozrl po dolgih in širokih krajih za nami.

Nepričakovan je bil ta topel in čisto domač pozdrav. Niti odgovora mu nismo dale, le gledale smo v njegov prijazni, solnčni obraz in za njim, saj nas je nagovoril le mimogrede.

Tak je bil Krek prvič med nami...

* * *

V kamniškem vlaku.

»Dober večer, gospod doktor! Pa ste se tako le v kot stisnili?«

»Bog daj, deklíč! Moram, saj vidiš kaka gneča je. (Bil pa je ves oddelek prazen!)

Ali se domov pelješ? Potem imava pa isto pot.«

Pripeljal se je bil isti večer z Dunaja in se kar naprej potegnil do D. — Razgrnil je razne dunajske liste po praznih klopeh: »Beri, deklíč! Kar srce poželi!«

In sva molčala, zatopljena v časopise, mimo treh postaj. Potem sva spravila in me je vprašal:

¹ Objavljeno v velikonočni prilogi Slovenca z dne 22. aprila 1905 pod naslovom *Mati. Glede vsebine prim. pesem Mladim dnem v I. zvezku Krekovih Izbranih spisov.* — Op. ur.

»Ali greš peš od D. naprej, ali te pride kdo čakati?«

»Saj vozi l. pošta.«

»A tako? Samo mraz bo, mraz!«

Tedaj sem ga pogledala: bil je v sivi ševijotasti obleki, kakor prej v jeseni; le tistega črnega slamnika ni imel, ki ga je »prinesel iz Švice«, ampak klobuk, toda nikakega površnika.

»Saj se boste prehladili!«

»Prehladil se ne bom, ampak zeblo me bo. Za ušesa se bojim, če mi zmrznejo.«

»Saj lahko jaz posodim kako ogrtačo; pošta mi pripelje veliko ruto in morebiti še kaj.«

»Dobro, za moja nežna ušesca!« in se je dobrodušno nasmejal.

L. pošta je imela tisto leto star, visok lovski voz s štirimi sedeži. Spredaj je sedel postiljon, zadaj potniki. Stala sva na poštnem dvorišču in čakala, da uredi pošto.

»Gospod doktor, če hočete, to-le ruto vam lahko odstopim.«

»O, prav rad jo vzamem; zaradi mojih nežnih ušesc.« Zasmejal se je ter si jo začel ogrinjati. Res je ušesom posvetil prav posebno pozornost.

V tem je bila pošta gotova. Sedli smo vsi trije na voz. A Krek si je privoščil vse tri! Zažgal je cigaro, pritisnil klobuk, palico pa postavil pokonci ob rami, da se je ob luninem svitu svetila okovana špica:

»Če nikoli, bodo ljudje rekli: nocoj pa lška pošta »šub« pelje!«

In smo šli po dunajski cesti proti Črnemu grabnu...

A Kreku tisti večer niso ušesa zmrznila.

* * *

Na večer sv. Petra in Pavla 1914 smo sedeli pred župniščem na B. Velika družba nas je bila, saj se je pri Kreku ustavil vsak na krajši ali daljši razgovor. Živahno je tekel razgovor, ko pride iz vasi nekdo in pove: »Nadvojvoda Franc Ferdinand je bil v Sarajevu umorjen; brzojav je prišel na pošto.« —

Splošen molk.

Prvi je spregovoril Krek s poudarkom v kretnji, da so se zasvetila njegova očala v mraku:

»To je začetek vojske...«

Vsi smo se molče spogledali in se razšli.

»Lahko noč in Bog nam pomagaj!« je edini Krek izpregovoril.

Drugo jutro se je s prvim vlakom odpeljal, kamor ga je klicala skrb za ljudstvo.

* * *

Med vojno. Na B. je bila nastanjena odhodna kompanija Poljakov. Vadili so se pa po bližnjih bregeh, ne meneč se za sneg, ki je padal v velikih kosmih. Vsi mokri in premraženi so prihajali v stanovanje; pri edini peči se niso mogli vsi posušiti. Krek jih je gledal iz svoje sobe in zaklical proti naši hiši, ker me je slišal v drvarnici: »Deklič, ali imaš kaj prostora v kuhinji za fante? Glej, kako so mokri!«

»Tudi jaz sem že mislila na to. Naj le pridejo! Saj so menda dostojni!«

Zaklical jim je poljski, naj se gredo k nam sušit. In so prišli nekaj mladih, več pa starejših ter so posedli okoli ognjišča in razobesili mokro obleko okoli ognja. Kmalu je prišel Krek. Kakor, da jim hoče nuditi še zadnjo tolažbo pred odhodom na bojno polje, je začel govoriti v mili, blagodneči po'jščini o vsem: o domu, o ženah, o otrocih, in ko jih je po teh uvodnih vprašanjih že imel popolnoma zase, govoril jim je potem o Bogu in božji previdnosti in mnogim je zablestela solza v očeh.

Med tem časom sem pripravila lipov čaj. Vsi lonci in lončki, skleda in skledice so prišle ta večer do veljave.

Tudi Krek ga je izpil merico in se zahvalil poljski »dziękuje.«

Tri ure smo se sušili, treba je bilo misliti na počitek. Poljaki so se zahvalili po poljskem običaju, da so mi kleče objeli kolena.

Krek se je obrnil k meni: »Dekle, tako se ti jaz ne bom zahvalil. Pred Bogom klečimo, ali ni res?«

In je odšel.

Drugi dan bila je nedelja, je maševal vojakom in jim govoril evangelij in kratko pridigo v poljskem jeziku.

Ko so odhajali iz cerkve, so govorili: »Debroć boga starego jest wielka!« (Dobrota starega Boga je velika.) Najbrž je bil to moto Krekovi pridigi.

* * *

Pa tudi Krekova dobrota je bila velika. V drugem letu vojne je bilo. Nesreča, beda, revščina, jok in obup so si podajali roke.

Zopet se je pojavil Krek med nami. Zresnil se je bil v teh dveh letih in je molčal, mnogo molčal. Le, kadar je veljalo tolažiti, je govoril, rad in čudovito lepo govoril. In

so prihajale matere in žene po nasvet, tolažbo. Nekatere so ga prosile, naj piše zanje pisma možem in sinovom na bojno polje, a vse te je napotil k meni. »Ti piši, ženska si, boš bolj zadela. Za mano bi tudi ne znali brati.« (Pisal je res nečistljivo.)

Poleg duhovnih dobrot pa je izkazoval tudi telesne baš tem ženam in materam.

In prigodilo se je in to ne enkrat, da je od takega razgovora vstal in stopil k svojemu prijatelju: »Ti, župnik, posodi mi, saj ti vrnem!«

Ali se še spominjate, žene, matere?

* * *

Še enkrat je bil med nami... Takrat ni prišel k nam, morale smo me k njemu. V Škofijskem dvorcu je ležal... In prišlo nas je mnogo, mnogo —. Nismo se dogovorile, a vse smo se našle ob njegovem mrtvaškem odru. V zgodnjih urah smo prihajale: delavke, na poti v tovarno, služkinje na poti na trg, dijakinje mimogrede v šolo, učiteljice na svojem poklicnem potu, žene in matere s svojimi otroki. Tiho smo stale in klečale ter govorile z njim molče... Kaj zato, če je bila raven zakrita! Videle smo ga kljub temu prav kot nekda pri naših predavanjih, tečajih, razgovorih... Cule smo njegovo živo besedo: »Dekleta, to drži kot amen v očenašu,« s čimer je navadno sklepal utemeljevanja o ženskih vprašanjih v naših družtvih.

Vse besede, ki jih je kdaj govoril o visokem pojmu in pomenu žene, o vzvišenem poklicu matere in ženske sploh, so vstale pred nami. Ali so bile samo besede? Ali ni v vsem svojem življenju tudi praktično zastopal teh trditev? Ali ni zavoljo njih, prav zavoljo njih toliko trpel? — Ali si nas čul, Evangelist, ko smo Ti ob Tvoji krsti zatrjevale: »Me, žene in dekleta, ki si nas vzgajal na veliko prihodnost našega naroda, me nismo nikdar, niti za hipec podvomile o Tvoji nedolžnosti, ko so mnogi metali kamenje nate!«

In čudno! Ni nam bilo dovolj, da smo ga obiskale le enkrat. Zopet in zopet smo prihajale, trikrat, štirikrat. Ves dan in pri vsem delu smo živele pod silnim vtisom njegove izgube. Prihajale smo, kadarkoli smo si domislile kakršnegakoli naročila, ki ga nam je kdaj dal, da ga še enkrat premislimo v njegovi poslednji navzočnosti. In v tistih kratkih obiskih nam je marsikaj postalo jasno, za kar smo dotlej vedno čakale njegove odločitve, njegovega nasveta: postale smo odločne in samostojne, prav po njegovem izreku:

Časti ne damo si odvzeti,
za čast pripravljene smo umreti!

Tedaj smo sklenile, prav pri njegovi krsti, da izvršimo tudi dekleta in žene testament, ki ga je dal vsem, vsem »ki so seme izkrvavelega naroda«, da se združimo v močno organizacijo na trdnem in neomajnem katoliškem temelju.

— — — — —
Videl si nas, Evangelist, ko smo Te spremljale na zadnji poti; vidiš nas, ko prihajamo na Tvoj grob po Tvojih nasvetov.

Ali vidiš tudi naše delo, ki ga po Tvojem naročilu vršimo med našim ženstvom. O, Evangelist, blagoslavljalj naše delo med tisoči in desetstisoči naših deklet, ki jih v Tvojem imenu zbiramo pod katoliškim praporom!

Cutimo, da je Tvoj duh med nami...

Sl. Savinšek:

Iz življenja v življenje.

Povest.

(Nadaljevanje.)

Komaj, komaj je dogovoril, ker so mu solze silile v oči, da je kašljal. Jerica pa je ihtela tako bridko in krčevito, da je gospodu tesno prihajalo v srce. A pustil je, naj izjoče bol, ker je bolje tako. Ve dobro po sebi, ki ne joče nikdar.

Ko je bilo najhujše mimo, je stopil duhovni gospod k Jerici, ki je še vedno ihtela v mizo in ji s težko roko šel po laseh.

»Jerica, božja volja je tako! Bog vedno ve, kaj dela in vedno prav dela, verjemi mi! Tudi zdaj je naredil, da ni prekasno. Zaupaj vanj in v Mater Njegovo, ki sta še vsako bol znala utolažiti. Moli, moli, moli, Jerica, jaz bom tudi pri sveti maši mislil nate!«

In ko še ni nehalo iz srca in duše in oči, je znova tolažil:

»Misli, Jerica, na mater, ki si zanjo trpela, misli na očeta, ki oba gležata nate! In misli na Žerjavino, ki si jo lepo oblekla ko nevesto, pa je danes oteta gada, ki se je hotel vanjo ugnjezditi, da ji izpije kri! In tebi srce in dušo! Moli, Jerica, moli in zahvali Boga, da je preložil in da še preloži, ker še ti bo hudo, verjemi, Jerica, do smrti bridko! Poznam te in vem, da sama ne vzdržiš! A Bog bo s teboj in z njegovo pomočjo preneseš in premoreš! Kadar ti bo prehudo, pridi k meni, da se olajšaš. In da ti bom pot pokazal k Njemu, ki naj bo s teboj! — Bog naj te tolaži, Jerica!«

Šel je duhovni gospod, oblekel suknjo in kučmo pokrnil, šel brez nadaljnje besede. Na pragu si je visoko zasukal ovratnik, iz žepa privlekel molek in prišel tiho, stopaje v globel:

»Za Jerico, češčena Marija, za Jerico, Jezus, ki si za nas krvavi pot potil!« —

Še je ihtela Jerica za mizo, ko je bil duhovni gospod že zdavnaj odšel. Trudno je dvignila glavo in oči njene so bile ko dvoje utrjenih zvezd. Vzravala se je, a se opotekla vnovič ranjena na steno in se oslonila nanjo. Sklenila je roki predse in se zastrmela v vrata. Nepremično so zrle oči in so bile blazno mrtve. V njej se je lomilo in je butalo ob trpeče telo, da jo je v mozeg skelelo. Lasje so ji viseli v čelo in obkrožali, da se je videlo kot bi dvoje lačnih vranov nemo krakalo iz kletke.

Tedaj so se vrata odprla in vstopil je Ivan, Dovžan. Zasopljn in potan. V globeli je bil srečal jeseniškega župnika, ki mu niti odzdravil ni na njegov pozdrav. Pa mu je brž zrastle v srcu črno:

Gotovo je bil gori in me je prehitel, prekleti! Hiteti moram, da mi ne spodleti še zadnje!

Požuril se je v breg, da mu je v kolenih pokalo in se gnal, kot bi mu za petami gorelo.

Skoro padel je v hišo. Obstal je pri durih, ko je zagledal Jeričine oči, ki so zarezale vanj.

»Dober večer, Jerica! Si sama?«

Niti z očmi ni trenila. Rezala je vanj z njimi bolj in bolj, da mu je mrzlo oblilo srce in telo.

»Jerica, kaj pa je?«

Jerica niti ne gane.

»Tak govori vendar, kaj je?«

Še manj.

»Si li mutasta, ali kaj te je obsedlo?«

Jeričine oči režejo vanj ko noži.

Ivan stopi korak bliže.

»Ne dlje, niti korak!« krikne iz Jerice. A oči še vedno nemično vanj strme in režejo, režejo globoko.

»Kaj pa ti je, za božjo voljo?« In hoče dalje do nje.

»Stoj, podli!«

»Kaj, Jerica?«

»Ne približaj se mi!«

»Saj nisem okužen! — Povej, kaj ti je?«

»Sam veš, bolje!« se ji hripavo iztrga.

»Ali ti je župnik kaj natvezel?«

»Resnico mi je povedal!«

»Kaj pa vendar?«

»Sram te bodi vprašanja, hinavec!«

»Kaj sem ti hudega storil, Jerica?« In hoče zopet do nje.

»Sem rekla: niti koraka bliže!«

Res je na mestu obstal, ker so preveč greble vanj goreče oči Jeričine.

»Kaj si mi hudega storil, vprašaj!« se utrga iz nje mukoma in jekleno zveni njen glas, ustnice ji drhte in roki iztrepetavati. »Kaj si mi hudega storil? — Srce si mi raztrgal, čuješ, srce!« zakriči vanj, da ga je streslo. »Srce, ki sem ti ga dala, dušo, ki sem ti jo hotela zaupati, si mi razgrizel, ti, ti!« je sikala proti njemu. »Ti — ti ...!«

»Jerica, bodi pametna; pusti me, naj ti povem, naj pojasnim!«

»Nič! Ne maram! Vem resnico, kakor jo ti sam veš!«

»Ali menda radi menice, Jerica?«

»Tudi! Da bi ti Žerjavino trgal in ji pil kri, kakor jo meni piješ?«

»Pa to vendar ni nič takega. Saj je bila samo prošnja!«

»Ali je bilo pripovedovanje na sodnji tudi prošnja? In tipanje po Žerjavininih pismih? In reči pred sodnikom tudi prošnja? Ha, ha, rovtarici si hotel izpiti kri, volk, pa Žerjavini srce raztrgati!«

»Kaj mi ne poveš!«

»Da bi se potem norčeval iz mene, ti-i-i!«

»Saj ni res!«

»Kaj lažeš! Meniš, da ti verjamem? O, kot ti je ona verjela, uboga, ki si jo skozi vrata vrgel in ji z bičem grozil! Ti, ti-i!«

Ivan je prebledel ko zid.

»To so čenče!«

»Dekliško srce niso čenče, njena čast ni čenča!«

»Prekleti jeseniški!« mu je siknilo skozi zobe, ko ni vedel, kam bi.

Takrat se je v Jerici utrgalo znova. Prav v globini nekje. Stopila je tesno k njemu, da mu je vroča sapa brizgnila v obraz ko curek krvi in kriknila vanj:

»In ti se mi upaš še pred oči, ti, ti še tu stojiš in se ne pogrezneš od sramote? Ti!« Stopila je korak nazaj. Potegnila se je v višino, da je zrastle za pol glave preko njega, sunkoma iztegnila roko proti vratom in zakričala vanj, jekleno, ostro, da je zarezalo v tišino:

»Tam so vrata!«

In ko je še stal in se ni ganil, ji je zablisknilo v očeh in zakričala je mlada Žerjavica, da je odjeknilo od sten:

»Ven!«

Takrat se je upanje v njem prelomilo in padlo globoko nekam. Pa ni mogel, da ne bi urezal, da ne bi vrnil.

Zasmejal se ji je v obraz:

»Ha, ha, gospodična so se razjezili, da nikoli takega! Ha-ha! Gospodična rovtarica! Ha-ha!«

Zvilo se je Jeričino srce in telo pod udarcem. A oni ni odnehal.

»Pa si lazila za menoj! In si mislila, da mi zate gre, zate? Ej ne, gospodična, so lepše v dolini in bolj mehke! Da bi bil za hlapca? Nikdar! Toda Žerjavina je lepa in škoda, da mi je ušla!«

Tedaj je priletelo Ivanu v obraz nekaj ostrega z vso silo in se z živnikom skotalilo po tleh. In Jerica je planila nadenj in iz nje se je utrgalo:

»Ali naj pse naščuvam vate?«

Umaknil se je za korak in prijel za kljuko.

»Ni treba, grem sam rad! Dovolj imam komedij! Ali plačaš mi to, Žerjavica, plačaš gotovo, da si me vrgla iz hiše! Prišežem!«

Zaloputnil je vrata za seboj, planil mimo služinčadi, ki se je nabrala v veži in pred hišo ter utrnil v mrak v globeli. —

(Dalje prihodnjič.)

Pesem katoliških delavk.¹

Vihar po svetu hud razsaja,
poštenje, mir in srečo tre,
stoletne hraste v prah omaja,
vse v strahu koprni in mre.
Besni sirov vihar brezboštva,
vihar solzá, vihar uboštva.
Viharju temu boj velja
v imenu našega Boga!

Posamni klas se brž poleže,
vihar ga z lahka razdrobi,
a ko se v družbo z drugi zveže,
zastonj nad njim se togoti.
Viharjev je dovolj na sveti,
ki tudi nas hote potreti.
Strahu srce pa ne pozna
v imenu našega Boga!

Bogastva ni na naši strani
ubožen je naš nizki stan,
a dosti je, da Bog ga brani
in da pri njem je spoštovan.
Marija delavna devica:
je našega stanu kraljica:
najvišjo čast naš stan ima
v imenu našega Boga!

Časti in slave pač ne daje
preprostim delavkam ta svet,
vendar nikdar se ne omaje
nam naših src svečan obet:
Časti ne damo si odzeti,
za čast pripravljene smo umreti.
Za čast, sestre, naš boj velja
v imenu našega Boga!

Ne damo si raz glavo venca,
poštenja tudi ne iz srca.
Pogum pa srčemo iz studenca,
ki nikdar suše ne pozna.
Studenec ta je milost božja,
izvor nadzemskega orožja:
v nji zmaga se nam lesketa
v imenu našega Boga!

Slabotne svet nas imenuje,
odreka bojnih nam moči;
a tudi žena vse zmaguje
v Zoeličarju, ki jo krepi.
Zaupno njemu se izročimo,
za povpodo si ga izvolimo:
saj zmaga nam blešči krasna
v imenu našega Boga!

Sestré, v ljubezni se združimo,
z roko sežimo si v roko,
saj se za svojo čast borimo
in za poštenje nam svetó.
Besni naj le sovražna četa
ne plaši se je zveza sveta:
srce strahu nam ne pozna
v imenu našega Boga!

Vesoljni svet želi rešitve,
želimo si je tudi me;
a zanjo treba je molitve
in vere v Kristovo ime.
Zastonj brez njega vse hrumenje,
zastonj vse srčno hrepenenje:
rešitve dan se le zazna
v imenu našega Boga!

Matko Krevh:

Spokornica.

Igra v treh dejanjih.

(Nadaljevanje.)

II. dejanje.

Hodnik pred jetniškimi celicami. Več vrat. Kaznjenke opravljajo vsakdanja opravila.

1. in 2. kaznjenka (pometata in polglasno pojeta): »Ko ptičica sem pevala, sem sladke sanje sanjala« itd.

3. kaznjenka (od desne s škaфом): Jej, jej kako sta veseli, da lahko celo v ječi prepevata! Kaj takega mi še v sanjah ne pride na misel! Gotovo sta zvedeli veselo novico! Znabiti sta celo pomiloščeni?

1. kaznjenka: Je-li kaj hudega če si pri delu pojeva? Mar naj se kisava ali celo robantiva?

3. kaznjenka: Še kaj več bi v takih razmerah lahko storile! Ali je to življenje? Hrana za psa. In vidve pojeta, kakor da sta z vsem zadovoljni!

¹ Objačljena v delavskem Glasniku z dne 24. januarja 1895.

2. **kaznjenka**: Ali hočeš z glavo skozi zid? Kaznjenki pač malo pristojajo jeziti se nad razmerami v jetnišnici.

3. **kaznjenka**: Mar nismo ljudje? Zahtevamo človeških pravic!

1. **kaznjenka**: Jaz bi zahtevala več: da me izpustijo na svobodo.

3. **kaznjenka**: Zdi se mi, da se norčuješ. Ampak zahtevati moramo, da nam dajo več prostosti in boljše hrane. Ko bi se vse združile ter napravile pritožbo ...

1. **kaznjenka**: Ne vem, če bi kaj zaleglo. Postava je postava. Iz ječe nas lahko predčasno rešita samo pomiloščenje ali pa smrt.

2. **kaznjenka**: Če nimaš smole, lahko tudi zbežiš ...

1. **kaznjenka**: ... ter si s tem kazen potrojiš. Zakaj dandanes te najdejo, če zbežiš na konec sveta.

3. **kaznjenka**: Ne mislim na beg, ampak to nam naj dajo, kar nam gre po božjih in človeških postavah.

1. **kaznjenka**: Nisi se še privadila ječi, a polagoma se boš. Tudi meni ni v začetku ugajalo tukaj, pa kaj hočeš, vdala sem se svoji usodi.

3. **kaznjenka**: Slabo sta me potolažili; poiščem si drugih zaveznic, zakaj razmere se morajo predrugačiti. (Odide na levo.)

2. **kaznjenka** (za njo): Ti jih ne boš predrugačila prej nam utegneš škodovati.

1. **kaznjenka**: Novinka je še, se bo že unesla, ko bo spoznala, kako brezuspešno je zaganjati se proti zamreženim oknom in vratom. Radovedna sem, kaj jo je privedlo v ječo.

2. **kaznjenka**: Meni ne ugaja preveč. Takele vihravke so nam vedno škodoval. — Stopi po smetišnico, v shrambi za orodje jo najdeš!

3. **kaznjenka**: Stokrat rajši imam Marijo Magdaleno, čeravno nam vedno pridiguje. (Odide.)

1. **kaznjenka**: Aha, sedaj jo hvališ, spočetka pa je videti nisi mogla. Da, Marija Magdalena kdo bi jo razumel! Če bo kdo prišel v nebesa — ona bo. (Od desne dve kaznjenki.)

4. **kaznjenka**: Kar sama danes pometaš? Kje so pa druge?

1. **kaznjenka**: Številka 2 je odšla po smetišnico. In vidve?

5. **kaznjenka**: Drva sva nanosili v kuhinjo za obed. Danes je fižol na vrsti, treba bo dolgo kuriti. Oh, doma mi ni bilo treba otepati fižola s kislim zeljem!

1. **kaznjenka**: Sprememba ti ne bo škodovala. Še gospoda rada spremeni zrak in hrano zavoljo ljubega zdravja.

4. **kaznjenka**: Ti se lahko norčuješ, ker boš kmalu prosta, a me? Tako me je sram ječe, da bi se najrajši pogreznila v zemljo. O zakaj sem se tako spozabila! (2. kaznjenka se vrne s smetišnico.)

2. **kaznjenka**: Človeška lahkomiselnost mora biti kaznovana. Tudi mene peče moja krivda, toda s pokoro hočem pomiriti vest ter postati drug človek.

1. **kaznjenka** (4. kaznjenki): Ko prideš do tega spoznanja, se bo tudi tvoje srce pomirilo. Pristavim pa, da je takemu spoznanju trmoglavost največja nasprotnica.

5. **kaznjenka**: Kako je mogoče sebe tako spremeniti?

1. **kaznjenka**: Poslušaj spovednika in pridigarja! Naš gospod kurat je moder mož, popolnoma na svojem mestu.

2. **kaznjenka**: Z Marijo Magdaleno se moraš natančneje seznaniti kakor jaz.

4. in 5. **kaznjenka**: Kdo je ta Marija Magdalena?

1. in 2. **kaznjenka**: Naša spokornica.

1. **kaznjenka**: Videli sta jo gotovo že. To je tista sključena ženica s sivimi lasmi, ki pa zelo malo govori, a zato več moli. Tam-le je njena celica.

4. **kaznjenka:** Veliko se itak ne ve o njej. (Od leve več kaznjenk po opravih preko pozorišča.)

1. **kaznjenka:** Zelo skrivnostna je ta ženska, jaz bi ji rekla svetnica. Razun ravnateljstva kaznilnice ne ve nihče za njeno pravo ime, niti od kod je in kaj je zakrivila. Govori zelo malo, a kadar pride pogovor na božjo pravičnost in usmiljenje, se razvname. Živi popolnoma samostansko življenje, moli pa skoro noč in dan. Sedaj je še gotovo v kapelici.

4. **kaznjenka:** Kako je mogoče toliko moliti?

1. **kaznjenka:** To je tisto, česar me ne razumemo. Gospod kurat je rekel, da je to posebna milost božja.

5. **kaznjenka:** Čemu toliko moli? Ali je taka grešnica?

2. **kaznjenka:** Grešniki smo vsi, Marija Magdalena pa moli za nas, ki smo tako mlačne v molitvi.

4. **kaznjenka:** Ugaja mi njena pobožnost. Saj sem tako potrebna molitve pobožne duše.

1. **kaznjenka:** Saj sem rekla, da je po samostanih malo tako v resnici pobožnih duš kakor je Marija Magdalena. Le njena dvajsetletna ječa mi ne gre v glavo. (Začudenje.)

(Dalje prihodnjič.)

ROŽNI DOM

F. G.:

Jesensko pismo.

Vem, sestra, da ti je dolgčas po domu in si želiš mnogo pošte. Dragica, v mislih smo vsi vedno pri tebi; v jeseni pa je čas za gospodinje tako dragocen, da ga kar nič ne preostaja za pogovarjanje.

Kaj torej delamo? O, prav nič težavnega in neprijetnega: božje darove spravljamo pod streho. Oče prebije vse proste popoldneve v sadovnjaku. Že v septembru smo otresli tepke in ona jabolka, ki smo jih rabili za mošt. Stara mati se ukvarja samo s tem, da pripravlja sadje za sušilo in ga potem spravlja. V shrambi je polica že polna steklenic z vkuhanim sadjem. Če nam sedaj ni dobro, potem nam pa tudi ni nikoli.

Vem, da se tudi ti spominjaš tistih solnčnih dni, ko smo bili z očetom v sadovnjaku. Daleč se je razlegal naš smeh, kadar smo se ogibali sadju, če je oče potresel vejo. Pa je vendar padlo kakšno jabolko na hrbet ali na glavo; ali je mar kaj bolelo v splošni veselosti? Veš, pa je bilo meni vse bolj všeč takrat, ko je oče obiral žlahtnejše sadje. Zdi se mi, da se naše misli kar zresnijo, ko gledamo očeta, kako varno poklada sadež za sadežem v posodo in kako nam zabičuje, naj varno nosimo košare v shrambo, da se sadje ne potolče. Sortiranje sadja je tudi letos, kot vedno doslej, mamino delo. Ona najbolje ve, katere vrste mora prej porabiti, katere pa bodo čakale kot namizno sadje ali za malice njenim ljubljencem.

Ah, koliko sem ti napovedala! Ti se pa morda jeziš, da ti delam skomine po vseh teh dobrotah? Istočasno s pismom bom odposlala tudi zabojček, v katerem boš dobila tudi poskušnje z domačega vrta. Ker mama velikokrat pregleduje police in prebira sadje, smeš v kratkem spet pričakovati.

Vem, da nestrpno pričakuješ, kdaj bom kaj povedala o tvojih ljubljenukah, o cveticah. Brez skrbi bodi, tudi zanje skrbimo. Sproti spravljam seme različnih cvetk in na zavitke vestno napišem imena, da se mi končno kaj ne zameša. Tja sredi meseca, ako bo suho vreme, bo najbrž treba pobrati iz zemlje gonolje

in čebulice raznih dalij in gladijoli. Seveda, ravno dneva ne vem povedati, kdaj bom to delala. Prvič nisem vremenski prerok, da bi vedela, kdaj bo slana pomorila zadnje cvetje; potem sem pa tudi premalo izvedena vrtnarica, da bi kar brez vremenske hišice vedela, kdaj moram opraviti kakšno delo na vrtu. Sem pač prvo leto oskrbnica vrta. Zato pa prav vestno pregledujem vse vrtnarske nasvete v »Vigredi« in v »Mladiki« in zato trdno upam, da drugo leto na našem vrtu ne bo manj cvetja kot dosedaj.

Že sedaj sem poskrbela, da spomladi, ko skopni sneg, grede ne bodo popolnoma prazne. Ravno te dni sem v dobro pognojeno zemljo vsadila čebulice hijacint in tulipanov. Robove gredic pa bom posadila s sadikami mačeh in marjetic. — Sedaj je še toplo in solnčno. Kakor hitro pa bo začelo zmrzovati, bom posajene grede pokrila z listjem in s smrekovimi vejami, da mi kaj ne pozebe. Seveda, sedaj je še dovolj časa — morda še cel mesec ali še več, kakor bo pač mraz. Zaenkrat še niti vrtnic nisem položila in jim tako ustavila rasti; mislim, da s tem delom lahko počakam tja do konca meseca.

Mama bi bila huda, ko bi vedela, da se meniva o samih rožah. Zato ti prav na kratko povem, da smo že pospravili korenje in redkvice, z zeljem in endivijo pa še čakamo. Tudi peteršilja in zelene mama še ni presadila v zabojčke.

Vedno več gredic je praznih. Prav za prav so pokrite s suhimi rastlinami, z listjem, ki pada raz drevja in z različno tako navlako. Vse to pa sproti snažimo in spravljamo na kompost, ker tudi na poznojesenskem vrtu ljubimo red in snago.

Morda ti navsezadnje misliš, da pri nas niti več ni lepo, ker lega cvetka za cvetko k zimskemu počitku. Motiš se! V sobo sem prenesla iz vrta palme, raz oken se mi smejejo ciklami in primule komaj čakajo, da jih bom prinesla na svetlo in da bodo začele cvesti. Poglej, tudi tiste puste dni, ko bo zunaj monoton padal dež, naš dom ne bo zastoj nosil svojega imena. Danes pa se grejemo še na poznojesenskem solncu in nihče ne misli na dež in puščobo. Da bi bilo tebi prav tako solnčno in lepo!

Francka.

OD SRCA DO SRCA

Vsem mojim dragim! Lepo prosim, počakajte na odgovore do prihodnjic! Danes se morajo vse naše srčne zadeve umakniti spominu našega velikega Kreka. Prihodnjic pridete vse na vrsto. Srčne pozdrave vsem!

Selma.

Vsem zelo spoštovanim sotrudnikom in sotrudnicam! Radi 10 letnice Krekove smrti, katere spomin praznujejo vsa naša društva 8. in 9. oktobra in kateremu posvečamo današnjo »Vigred«, je moralo odpasti mnogo prispevkov, ki pridejo v prihodnji številki na

vrsto. Prosimo oprostjenja! Prav tako naj nam oprostite tudi cenjene čitateljice, da ne najdejo vsega, kar bi že v tej številki rade čitale. Prihodnjic pride vse zaostalo in tudi vse rubrike, ki so danes izpadle.

Istočasno pripominjamo, da je prišlo že lepo število odgovorov na naše vprašanje: kako ugaja »Vigred« in kakšna naj bo prihodnje leto. Vendar se zdi, da najboljšega še ni med njimi. Zato jih pričakujemo še mnogo do 1. novembra. — Bog živi!

Uredništvo.

VIGREDNICA=GOSPODINJA

Naša hranila.

Med. Med hranila spada tudi med, ki nam za preživljanje sicer ni neobhodno potreben, a ga z ozirom na redilne snovi in kot zdravilo vse premalo upoštevamo. Že v najstarej-

ših časih so smatrali med kot važno zdravilno sredstvo.

Poleg 75% sladkorja in 25% voska vsebuje tudi mravljinčjo kislino, ki deluje zelo poživljalno na ledvice in prebavila. Kdor trpi na slabi prebavi in zaprtju, naj vsako jutro

použije par žlic pristnega medu. Tudi proti prehladu, posebno vnetju sluznice v dihalih, se med vporablja kot izvrstno zdravilo.

Po svoji kakovosti je med zelo različen. Največ je odvisno od rož, iz katerih ga čebele nabirajo. Najokusnejši med dajo gorske cvetice. Priljubljen je tudi lipov in akacijev. Jesenski med po kakovosti zaostaja za pomladanskim in poletnim.

Najčistejši med dobimo, če pustimo, da iz satovja izteče sam. Ako satovje stiskamo ali prekuhamo, dobi med rjavo barvo.

Pristen, nepokvarjen med je zlatorumene barve, teče lasasto in počasi ter se v vodi popolnoma raztopi. — Kakor skoraj vsa druga hranila, ponarejajo brezvestni trgovci tudi med. Mešajo ga z moko, krompirjevim in sadnim sirupom ter raztopljenim sladkorjem. Najhitreje se prepričamo, ali je med ponarejen, ako vzamemo v kozarec par žlic alkohola (žganja) ter ga zmešamo z žlico medu. Kar je čistega medu se takoj razkroji, vse drugo ostane v kepcah ali pa pade na dno.

Čist med hranimo v steklenicah, v porcelanastih ali pločevinastih posodah. — Ker med zelo vleče nase vlago, ki povzroči, da se med skisa in postane neužiten, moramo posode dobro zamašiti, da preprečimo dostop zraka do njega. Vsak naraven med postane sčasoma gost in zrnat. Ako hočemo, da postane zopet tekoč in čist, ga postavimo za pol ure v vročo vodo.

Naše gospodinje med, bodisi kot hranilo ali zdravilo, še vse premalo cenijo. Pa tudi za čebelarstvo, od katerega bi narod lahko imel veliko gospodarsko korist, je pri nas zelo malo zanimanja. Cele vasi najdemo, kjer ni niti enega čebelnjaka. Z malimi stroški in trudom se da postaviti čebelnjak, in neutrudljive živalice nam skozi poletje nanosijo toliko dragocenega medu. — Vigrednice, skrbite, da se bo tudi pri nas razvilo čebelarstvo do najvišje stopnje!

Zelje. Zelje je kot splošno ljudsko hranilo velikega pomena, ker vsebuje izmed vseh zelenjav največ kalija, ki je važna prehranjevalna snov. Zaradi prijetno poživljajočega okusa ga ima na mizi rad priprost delavec kakor tudi bogataš. Zelje uživamo surovo kot solato, presno kot prikuho, in skisano. Prekisllo zelje je nezdravo in težko prebavljivo.

Da bomo imeli okusno kislo zelje, je pri pripravljanju predvsem gledati na snago in da je zelje popolnoma dozorelo. Kad se je, odkar se je zadnje zelje vzelo iz nje, razsušila ali dobila razpoke. Zato se mora vsaj teden dni prej, kakor jo rabimo za novo zelje, do vrha napolniti z vodo ter jo tako pustiti, nakar jo je mogoče od znotraj temeljito osnažiti. Tudi kamenje in deske je pravočasno umiti, da se osuše.

Zeljne glave otrebimo vse gnilobe, pa tudi zelenih listov. Razrezati se mora zelje lepo na tanke in dolge niti. Zato mora imeti rezalnik dolga in ostra rezila. Veliko je odvisno tudi od spretnosti tistega, ki zelje reže. Prav na drobno zrezano zelje ne prija očem.

Ko je zelje razrezano, kad osnažimo in postavimo na svoje mesto, stresmo vanjo tri jerbaze zelja, po vrhu potresemo dve pesti soli, dobro potlačimo in tako nadaljujemo, dokler ni kad polna. Med zelje lahko natresemo tudi kumne, kar mu da posebno prijeten okus.

Ako smo vse pravilno izvršili, se pokaže čez nekaj dni nad zeljem zelenkast sok. Ako se to ne zgodi, moramo zelju priliti mlačne vode. Nato začne zelje kipeti, sladkor se spremeni v mlečno kislino, ki obvaruje zelje pred gnitjem. Zelje moramo snažiti pozimi vsaj enkrat na teden, poleti pa vsak drugi dan.

Končno moramo še pripomniti, da mnoge gospodinje ne skuhamo zelje dovolj mehko. Tako zelje, četudi je zelo zabeljeno, nima pravega okusa, pa je tudi nezdravo, ker je težko prebavljivo.

Drobci iz gospodinjstva.

Nedeljski jedilni listi.

I. Mesna juha z drobtinovim štrukljem, govedina, rižota in paradižnik v omaki.

II. Smetanova juha, ocvrte krompirjeve klobasice in rečca pesa.

III. Paradižnikova juha in sirov štrukelj.

Smetanova juha. V lonec deni 2 l vode, lavorjev list, malo majarona in kumne ter soli. Ko zavre, dodaj $\frac{1}{4}$ l kisle smetane, v katero dobro vmešaj 3 žlice moke in malo kisa. Ko je dobrih 5 minut vrela, jo daj z opečenim kruhom na mizo.

Paradižnikova juha. Skuhaj v slani vodi 6 lepih paradižnikov. V kozici zarumeni drobno zrezane čebule, peteršilja in 3 žlice moke. Paradižnike dobro pretlačij, nato precedi ter zalij prežganje. Zakuhaj v juho še par žlic riža ali drobnih rezancev.

Drobtinov štrukelj. Napravi ga kakor kašnatega (Vigred št. 7, leto 1927.). Mesto kaše zarumeni na masti kruhovih drobtin.

Rižota. V kozico deni 2 žlici masti in zarumeni žlico drobno zrezane čebule. Nato dodaj $\frac{1}{2}$ l zbranega riža, premešaj in zalij z $1\frac{1}{2}$ l vrele juhe ali vode in osoli. Pusti pol ure vreti in ne mešaj več, da ostane riž cel. Na mizo ga daj v lepih kupčkih.

Paradižniki v omaki. Paradižnike prereži, iztrebi jim pečke in sok ter jih kuhaj $\frac{1}{4}$ ure v slani vodi. Ostati morajo nerazkuhani. V kozico deni masti in zarumeni 1 žlico moke, zalij z vodo, v kateri so se kuhali paradižniki. Prideni še par žlic kisle smetane, da dobiš lepo gladko omako. Nato paradižnike odcedi, jih zloži na krožnik in polij z omako.

Sirov štrukelj. Napravi testo kakor za češnjev štrukelj (Vigred št. 7, leto 1927.). Za nadev vzemi pol litra svežega sira, četrt litra kisle smetane, 2 žlici sladkorja, malo drobno zrezane limonove lupine in cimeta ter 2 rumenjaka in sneg 2 beljakov. S tem nadevom namaži razvaljano testo in peci štrukelj približno pol ure.

Rdeča pesa. Skuhaj rdečo peso prav mehko, olupí še toplo, jo zreži na tanke koleščke, osolí in potresi s kumno. Še toplo polij s kisom in oljem. (Da ohrani pesa lepo barvo in se mehko skuha, se koreniníc ne sme odrezati, med kuhanjem pa mora pokrita neprestano vreti.)

Krompirjeve klobasice. Skuhaj v slani vodi 3 krompirje, jih olupí in pretlači skozi sito. Prideni 1 raztepeno jajce, kepico presnega masla in toliko moke, da dobiš gladko mehko testo, iz katerega napravi za prst debele in primerno dolge klobasice. Povaljaj jih v kruhovih drobtinah in ocvri na masti.

ORGANIZACIJA

Izidi srenjskih prosvetnih in tehničnih tekem članic v l. 1927 (v ‰/o).

Kropa	99-33	Svetinje	79-40
Sv. Peter - Ljubljana	98-46	Rimske toplice	79-16
Celje	97-71	Gornja Radgona	77-70
Središče	97-68	Prevalje	76-92
Trbovlje	96-92	Homec	76-92
Sv. Jurij ob Ščavnici	96-15	Šoštanj	76-23
Trzince	95-40	Koroška Bela	74-10
Radovljica	95-38	Sv. Jakob - Ljubljana	73-84
Smihel	95—	Vrhnika	73-33
Škofja Loka	94-61	Vače	73-08
Sv. Križ pri Ljutomeru	94-61	Slov. Bistrica	73-07
Št. Vid nad Ljubljano	92-52	Solčava	71-70
Šmarje pri Jelšah	91-64	Železniki	71-54
Domžale	91-60	Moravče	71-21
Višnja gora	90—	Cerknica	69-23
Moste pri Ljubljani	89-23	Trzinč	68-75
Sv. Lovrenc na Pohorju	88-46	Sv. Tomaž	67—
Št. Janž - Dol	88-46	Stara Loka	66-92
Sv. Jurij ob Taboru	88-32	Novomesto	65-40
Oplotnica	87-69	Črnomelj	65—
Velika Nedelja	87-43	Št. Janž pri Dravogradu	64-61
Ljubljana - dijakinje	86-16	Zalec	64-55
Žižki	86-15	Št. Jernej	63-80
Šmartno pri Slov. gradu	86-15	Borovnica	62-90
Maribor	85-77	Horjul	62-30
Radeče	85-40	Hrušica	61-40
Makole	85-38	Polzela	60—
Trebnje	85-25	Šmartno pri Litiji	58-30
Zagorje	85—	Trata	57—
Ježica	84-61	Hotedršica	56-54
Preddvor	84-61	Zužemberk	56-07
Rakek	83-85	Sv. Pavel pri Preboldu	55-40
Konjice	83-84	Rogatec	53-84
D. M. Polje	83-83	Kranj	52-89
Krakovo-Trnovo	83-08	Zaplana	51-54
Maribor - dijakinje	82-30	Brežice	47-90
Rovte	81-53	Nazarje	43-08
Ljutomer	81-50	Sv. Peter pri Mariboru	40-20
Velike Lašče	81-08	Predoslje	38-40
Jesenice	80-98	Šmarje-Sap	38-08
Sv. Križ pri Rogaški Slatini	80-76	Dol. Logatec	34—
Gorje	80-60	Kamnik	29-12
Ziri	80—	Sv. Benedikt v Slov. goricah	28-85
Semič	79-90		

Izhaja vsak mesec. — Za članice je list plačan s članarino, za druge znaša naročnina 25 Din; za inozemstvo 32 Din. List izdaja Slovenska Orliška zveza (Anica Lebar) v Ljubljani. —

Uredništvo in upravništvo je v Ljudskem domu.

Odgovorna urednica: Zvona Primčeva.

Za Jugoslovansko tiskarno: Karel Čeč.

NOVA ZALOŽBA

LJUBLJANA, KONGRESNI TRG 19

*Vse
pisarniške potrebščine
Vse knjige*

*PRIPOROČAMO
NAŠO DOMAČO*

*KOLINSKO
CIKORIJO!*

Zavarujte svoje življenje, poslopje, premičnine, pri

Podružnice:

CELJE

Breg št. 33

ZAGREB

Pejačevićev trg 15

SARAJEVO

Vrbanja ulica št. 4

Vzajemni zavarovalnici
v Ljubljani, Dunajska cesta 17

TISKARNA: JUGOSLOVANSKA KLIŠARNA:

izdelovanje vseh vrst
tiskovin, knjig, revij,
priprosti in umetniški
tisk v eni in več barvah

LITOGRAFIJA:

izvrševanje vsakovrst-
nih ilustracijskih del,
eno- in večbarvnih,
potom kameno-tiska,
offset-tiska in alumi-
nijevega tiska: plaka-
tov, etiket, reklamnih
tiskovin, vrednostnih
papirjev etc., po last-
nih osnutkih ali načrtih
naročnikovih

**TISKARNA
V LJUBLJANI**

**ČRKOLIVNICA
GALVANOPLASTIKA
STEREOTIPIJA**

**PRVOVRSTNA IZVRŠITEV
UMERJENE CENE**

dobavlja vse vrste
klišejev po risbah, pe-
rorisih, fotografijah,
akvarelnih in oljnatih
slikah za reprodukcijo
v eno- ali večbarvnem
tisku, v poljubni ve-
likosti in obliki

BAKROTISKARNA:

enobarvni bakrotisk
najrazličnejših umet-
niških ilustracij, časo-
pisov, revij, albumov,
propagandnih tisko-
vin, razglednic etc.

To je veselje, taka pena!

Kdor uporablja „GAZELA“
milo, ima prijetno delo in je
hitro gotov. Izz ne perem
nikdar z drugim kakor z
„GAZELA“-milom.

**GAZELA
MILO**